

Poortwachters over immigranten

Het debat over immigratie in het naoorlogse Groot-Brittannië en Nederland
John Shuster, Amsterdam, Het Spinhuis, 1999, 308 blz.

Op welke wijze en op grond van welke sociale, politieke en economische overwegingen hebben de Nederlandse en de Britse overheid de naoorlogse immigratie geprobeerd te reguleren? Door een antwoord op die vraag te formuleren, behaalde John Shuster in februari dit jaar met glans de titel van doctor aan de Universiteit van Amsterdam. Shuster bestudeerde daartoe op overtuigende manier de ontwikkelingen in de Britse en Nederlandse immigratievertoegen. Discoursanalyse is - zeker in Nederland - vaak vrij voorspelbaar. Het gros van de vertooganalyses lijdt immers aan ideologische myopie en beperkt zich tot het traceren en ontmaskeren van één dominant - uiteraard kwaadaardig of op zijn minst misleidend - vertoog. Toegepast op het migratiedebat, concludeert de vertooganalyticus steevast enkel dat (elite-)racisme en witte hegemonie het debat op subtiele maar doortastende wijze in het nadeel van de nieuwkomers doet uitvallen. Shuster wist dit klassieke euvel van de kritische studie van discourses te vermijden, zonder tegelijkertijd te vervallen in een tandenloze bespreking van zogenaamd gelijkwaardige constructies van de sociale werkelijkheid. Shuster weet in zijn studie hard te maken dat de ontwikkeling van het immigratievertoog van de

overheid gezien moet worden in het licht van conflicten, coalities en compromissen tussen diverse actoren met verschillende belangen. De focus ligt daarbij op de posities die op de verschillende ministeries ingenomen werden. Shuster toont mooi aan dat het continue conflict tussen verschillende invalshoeken in het migratiedebat een reeks onbedoelde gevolgen kende voor het immigratiebeleid. Immigratiebeleid is niet het mechanisch effect van een onvermijdelijke maar verhulde racistische ideologie, maar is het gevolg van onderhandelingen tussen diverse actoren met diverse posities - waaronder óók invloedrijke racistische en xenofobe invalshoeken. In de vergelijking tussen Groot-Brittannië en Nederland komt als één van de voornaamste verschillpunten uit de bus dat het Britse debat vrij snel (negatief) gepolitiseerd raakte, waar het Nederlandse debat over immigratie tot in de jaren negentig gedepolitiseerd bleef. Als verklaring wijst de auteur ondermeer op het verschillend belang van de herinnering aan en de herdenking van de Tweede Wereldoorlog voor de differentiële creatie van taboes rond 'rasrelaties' en de strijd tegen racisme. Als voornaamste gelijkenis geldt dat in beide landen de komst van arbeidsmigranten gestimuleerd werd, maar de immigratie van medeburgers uit de (voormalige) koloniën tegelijkertijd het liefst afgeremd werd. Enerzijds werd het gebruik van niet-staatsburgers als arbeidsmigranten in naam van de economische ontwikkeling aangemoe-

digd. Anderzijds vreesde men dat de (post)koloniale migratie van overzeese staatsburgers oncontroleerbaar zou zijn en meende men dat deze beperkt diende te worden. In de praktijk kwam echter een hybride immigratiebeleid tot stand waarin arbeidsmigratie en (post)koloniale migratie met elkaar verstrengeld raakten. Het is jammer dat Shuster zich enkel op secundaire bronnen beroep om de Britse vertoegen te bestuderen, terwijl hij voor het Nederlandse luik van het onderzoek wel zelf in de archieven van de ambtenarij gedoken is. Die discrepantie blijft niet zonder gevolgen. Zo staan er tegenover één hoofdstuk over Groot-Brittannië drie hoofdstukken over Nederland in het boek. Die 'Nederlandse' hoofdstukken zijn ook duidelijk een stuk beter gestoffeerd dan het Britse. Soms wordt de lezer zelfs meer dan nodig in een analyse van details meegeleurd. In het 'Britse' hoofdstuk lijkt de periode 1972-1979 dan weer nooit plaatsgevonden te hebben - wellicht omdat er in de secundaire bronnen weinig aandacht aan die tijdspanne verleend werd. Op de secure verwerking van de Britse secundaire bronnen valt weinig aan te merken en het mag zeker vermeld worden dat Shusters herinterpretatie van die literatuur een onmiskenbare meerwaarde heeft. De aanpak lokt echter wel de vraag uit waarom aan de hand van secundaire literatuur niet meteen nog een derde of zelfs vierde land in de vergelijking is meegenomen. Een aanvullende vergelijking met een land zonder noemenswaardige

koloniale geschiedenis (Duitsland) of een land zonder belangrijke (post)koloniale migratie (België) ware in dit licht misschien erg interessant geweest.

Het zou overigens mooi zijn indien Shusters proefschrift een eigen aanvullend Belgisch onderzoek kon stimuleren. De rode draad doorheen het werk van de Nederlandse onderzoeker is de problematische wisselwerking tussen arbeidsmigratie en (post)koloniale migratie. Groot-Brittannië en Nederland worstelden met de kwestie hoe de toegang van (ex)koloniale en overzeese onderdanen te beperken zonder dat men ze volledig kon of wilde uitsluiten. Beide landen

hadden tegelijkertijd door structurele tekorten ook nood aan buitenlandse arbeidskrachten, waarvan de (tijdelijke) immigratie gestimuleerd diende te worden. Het lijkt uit de reconstructie van Shuster logisch dat (post)koloniale migratie en arbeidsmigratie in het kluwen van het globale immigratiebeleid van beide landen verstrengeld zouden raken. Het heeft er zo zelfs alle schijn van dat migratie van overzeese staatsburgers naar Groot-Brittannië en Nederland onvermijdelijk was. Waarom liep het anders in België? Waarom richtte ons land zich meteen uitsluitend op arbeidsmigratie van Oost-Europese en mediterrane gastarbeiders en

werd er nooit systematisch werk gemaakt van de aantrekking van zwarte onderdanen? Zijn er bijvoorbeeld ooit plannen geweest om ervaren Kongolese mijnwerkers als vervanging voor de Duitse krijgsgevangenen naar België te halen? Voor zover ik weet, heeft nog niemand deze vragen gesteld in onderzoek naar de geschiedenis van het Belgische immigratiebeleid. Lectuur van het boek van Shuster is voor de geïnteresseerden alvast een goede voorbereiding op een dergelijke onderneming.

Dirk Jacobs
IPSoM, KU Brussel
